

crkva u svijetu

EKUMENIZAM

SOLOVJEV — EKUMENIST PRIJE EKUMENIZMA (III)

Jerko Barišić

PROTESTANTI NAKON RASKOLA

Razumljivo je da je Solovjev prema protestantima malo tvrdi u svom načelnom stavu. On naime smatra da protestanti nisu u Crkvi. Oni su isključeni iz Crkve ili točnije sami su se isključili zato što su otklonili neke definirane dogme kao i zakoniti crkveni auktoritet. U knjizi *Povijest i budućnost teokracije* kaže: »Znam da su protestanti, koji su se pojavili mnogo stoljeća poslije sedmog ekumenskog koncila, bili isključeni ili radije sami su sebe isključili iz ekumenske Crkve zato što su ne samo odbili dogme definirane na ekumenskim saborima nego i zato što su odbacili sam auktoritet ekumenske Crkve.«⁵⁸ U pismu Kireievu točno će precizirati protestantske nedostatke. Ti su: protestanti nemaju apostolskog nasljedstva, izopačili su nauk o utjelovljenju jer ne naučavaju potpuni teandrizam Krista Boga i Čovjeka, izgubili su potpunost sakramenata.⁵⁹ Ne treba se čuditi ovakvom stavu Solovjeva prema protestantima. Tada su ih ostali kršćani smatrali hereticima (katolici npr. do II. vatikanskog nazivaju pravoslavce shizmaticima a protestante hereticima). Osim toga tada je bila raširena i branch theory (teorija o granama) po kojoj bi Crkvi pripadali samo katolici, pravoslavci i anglikanci.

Dakle »što se tiče protestanata — piše Solovjev — oni su izvan Crkve u svom aktualnom stanju«. No odmah nastavlja: »premda najbolje snage protestantizma teže prema Crkvi kamo će oni bez sumnje ući kada

⁵⁸ Jean Rupp, *Message ecclésial de Soloviev*, Lehielleux-Paris, *Vie avec Dieu*, Bruxelles, 1974, 498.

⁵⁹ Michel D'Herbigny, *Vladimir Soloviev*, Zagreb, 1919, 144.

crkveno jedinstvo bude našlo svoje slobodno očitovanje.⁶⁰ Prema tome Solovjev ide dalje od općeg mišljenja svoga vremena. »Najbolje snage protestantizma teže prema Crkvi.« U ovoj još nevjštoj formulaciji kao da se barem nejasno nazrijeva da on protestantima već pridaje izvjesnu dozu crkvenosti. Time nagovještava mišljenje i približuje mu se da su pripadnici Crkve svi oni koji su kršteni. To će onda zastupati npr. Portal i drugi, a prihvatit će ga poslije i sam II. vatikanski (UR 3). Solovjev-ljev učenik poljski teolog Jan Urban tumači ovaj stav svog učitelja i kaže da bi veze pravoslavnih i katolika s pravom Crkvom Kristovom bile izuzetno tijesne dok su ostalih kršćana manje tijesne i manje solidne, ali ipak neosporne. Ili: protestanti su doista kršćani, ali njihove veze s istinskom Crkvom razlikuju se od onih što ih imaju s njom pravoslavci i katolici, variraju prema svom većem ili manjem svijesnom prijanjanju uz objavljivanje istine, apostolsko nasljedstvo i integralnost sakramentalnog misterija.⁶¹ Zar se slično ne izražava i koncil (UR 19 i 22; LG 14)? Pa i sami se protestanti radije nazivaju Crkvenim zajednicama negoli Crkvama.

Inače je Solovjev protestante uvelike cijenio i nadasve ljubio. On je name kod njih vidio mnoge kršćanske vrijednosti. Za njega su oni nosioci proročke karizme, branitelji ljudske slobode i dostojanstva osobe. O odlikama i prednostima protestantizma Solovjev je osobito pisao u *Lekcijama* i *Velikom sporu*. Evo nešto: »Zasluga protestantizma jest odlučna afirmacija religiozne slobode osobe i nepovredivosti osobne savjesti.«⁶² »No organizatorski i progresivni pokret Crkve, ili stvaranje jedne kršćanske kulture u svijetu, ne zahtijeva samo upravljanje od jedne univerzalne moći; on također traži da ljudske osobne sile djeluju u slobodi. Te sile su oslobođene preko protestantizma, i to je njegov raison d'être. Istina je da su odlučni glas osobne savjesti i sloboda osobne aktivnosti bili uvijek priznavani od Crkve, koliko na Istoku toliko na Zapadu, i da je, prema tome, istina i ideja reformacije uvijek opstojala u Crkvi, ali, praktično, ta ideja je bila odveć maksimirana drugim principima, tradicijom na Istoku, auktoritetom na Zapadu. Tako je pojava protestantizma u kršćanskoj povijesti imala dovoljni uzrok; protestantski princip savjesti i osobne slobode, promatran pod povijesnim aspektom, pojavio se kao treći princip kršćanskog života, imajući isto pravo na opstojnost kao druga dva — tradicija i auktoritet. Ali iz ovog povijesnog opravdanja protestantizma i jednakih prava protestantskog principa u odnosu na dva druga crkvena principa pod kulturalnim aspektom nipošto ne proizlazi da je protestantizam opravdan pod religioznim aspektom ili da on ima jednaka prava kao pravoslavlje i katolicizam, pod crkvenim aspektom.«⁶³ Ako saberemo sve, izlazi da Solovjev navodi ove poznate elemente reformiranih:

1. Pobuna protestanata bila je legitimna. Trebalo je spasiti slobodu, ljudsko dostojanstvo protiv prodiranja auktoriteta koji je svodio dušu u ropstvo.

⁶⁰ Jean Rupp, navedeno djelo, str. 433.

⁶¹ U Jean Rupp, nav. dj., 492.

⁶² Vladimir Sergejevič Solov'ev, *Il problema dell'ecumenismo*, str. 80.

⁶³ Jean Rupp, nav. dj. str. 432.

2. Protestantizam je postavio religiju na njezin pravi teren što je nutarnost duše, oslobađajući duhovni život od vanjske prisile, od ekscesivne eksteriorizacije.

3. Protestantizam je obnovljena i opravdana vježba proročke funkcije u Crkvi.

4. Moralni elemenat protestantizma uistinu je evanđeoski, no usmjerio se k obredu što može postati hipokrizija.⁶⁴

Vrijednosti protestantizma treba integrirati u Crkvu Duha Svetoga, tj. ekumensku Crkvu. I Solovjev se mnogo brinuo za reintegraciju protestantizma u kršćanstvo ili radije u katoličko-pravoslavnu eklozijalnost. Gogio je duboko poštovanje prema protestantskom duhu kojim se oduševljavao zadnjih godina života. Lopatin čak kaže u svojim memoarima, da se je Solovjev pri kraju života deklarirao »bližim protestantizmu negoli katolicizmu«⁶⁵

Solovjev se u svojim djelima doticao i anglikanizma-episkopalizma. Premda je napisao dosta tvrdih crta o anglikanizmu (osobito u *Velikoj raspravi*) ipak u *Tri razgovora*, kad dolazi Antikrist, veći dio anglikanaca bit će sjedinjen s Rimskom Crkvom.⁶⁶

SJEDINJENJE CRKVE

Solovjeva su vodile k sjedinjenju Crkve dvije glavne ideje njegove vjerske filozofije. To su ideja bogočovještva i ideja slobodne teokracije. Naime, Bog se ujedinio s ljudstvom, zato se ljudstvo mora po općoj Crkvi ujediniti s Bogom. Raskol (između Istoka i Zapada) protivan je božansko-čovječanskoj ideji — Crkvi. A budući da je Bog slobodan duh i ljubav, valja da čovjek kao slobodno biće sebe i sve svoje djelovanje dragovoljno, slobodno podredi Bogu. To će se ostvariti po općoj Crkvi kojoj bi se pokorila i državna vlast — slobodna teokracija.⁶⁷

Kako bi pak to sjedinjenje trebalo biti — Solovjev se izražava pomalo materijalno. Naime, sjedinjenje bi bilo ne mehaničko nego kemijsko. U prepisci s Kireievim nalazimo ovo: »U ovome što se tiče jedinstva Crkava, nisam vidio ono što mi imputira gđa Polozova. Ona smatra jedinstvo kao mehaničko, što nije moguće ni poželjno. Ja ipak shvaćam sjedinjenje tako reći, na kemijski način. Tu obično rezultira neka stvar koja se razlikuje od substance spojenih elemenata... To što može u toj mjeri kemija, to također možemo učiniti i mi s pomoću Božjom.«⁶⁸

I u pitanju konkretnog sjedinjenja Solovjev će, dosljedno svojoj zamisli Crkve, prvenstveno misliti, a prema tome i raditi, na sjedinjenju pravoslavlja i katolicizma. »Jasno je da se, pravo rekavši, ne može govoriti o 'ujedinjenju Crkava' nego misleći na jedinstvo pravoslavaca i katolika,

⁶⁴ Jean Rupp, nav. dj. str. 490.

⁶⁵ Jean Rupp, nav. dj. str. 492.

⁶⁶ Jean Rupp, nav. dj. str. 492.

⁶⁷ Prema dr. F. Grivecu, nav. članak, str. 441.

⁶⁸ Jean Rupp, nav. dj. str. 440.

jer takvo će jedinstvo biti izraz istine, tj. izražaj ovog jedinstva koje bitno već postoji. Što se tiče apliciranja ovog termina protestantima, to se ne opravdava, jer ne postoji porotestantska Crkva; ne bi se moglo govoriti nego o uspostavi jedinstva protestanata s Crkvom.«⁶⁹

Između Pravoslavne i Katoličke crkve već postoji nutarnje jedinstvo. Pitanje je samo vanjskoga. A prvi uvjet da bi do ovoga došlo jest »priznati naše bratstvo u Kristu koje već postoji premda nevidljivo.«⁷⁰ Naime, Pravoslavna i Katolička crkva u bitnome se slažu. Kireievu Solojev tvrdi, da dvije Crkve, pravoslavna i katolička, zajedno posjeduju ono bitno: »apostolsko nasljedstvo, ortodoksnu vjeru u kalcedonskog Krista, puninu sakramentalnog misterija.«⁷¹ Samo treba strogo razlikovati vjerske istine od mišljenja teologa. Strossmayeru piše: »Razlikovanje između partikularnih teorija naših teologa koje mogu biti pogrešne, antikatoličke i herezične, i vjere istočne Crkve u svom totalitetu, koja ostaje pravovjerna i katolička.«⁷² Ovu diskreciju stavlja Solovjev kao bitnu bazu nužnu za sjedinjenje.

Sjedinjena Crkva mora biti rimska, nipošto latinska ili zapadna. »Jednom opet uspostavljeno drevno jedinstvo, katolička Crkva, ostajući uvijek rimska zbog središta jedinstva, neće više biti u svojem totalitetu latinska ili zapadna, kao što je ona sada po uniformnosti svoje organizacije i svoje administracije (uza svu snošljivost različitih obreda koja zauzima drugotno mjesto). Romana — to je ime središta koje opstoji nepromjenjivo i jednako za sav opseg; *Latina* — to označuje samo polovicu, jedan veliki isječak kruga, koji ga nikada ne mora apsorbirati čitava.«⁷³

Za jedinstvenu Crkvu neophodno je potreban papa: kao vrhovna duhovna vlast i najviši auktoritet na zemlji, kao središte slobodne teokracije i idealne kršćanske države. Solovjev razlikuje papu od patrijarhe Zapada. On to smatra bitnim za sjedinjenje, pogotovo što se tiče Rusa. »Razlikovanje između auktoriteta pape kao nasljednika svetog Petra, pastor et magister infallibilis Ecclesiae universalis, i njegove administrativne moći kao Patrijarhe Zapada, distinkcija koja garantira autonomiju istočne Crkve, bez koje bi sjedinjenje, ljudski govoreći, bilo nemoguće.«⁷⁴

Solovjev od Katoličke crkve traži osiguranje, uvjerenje da će istočna Crkva sačuvati svoj obred, svoju autonomiju organizacije i administracije. »Kod nas ima ljudi koji bi htjeli jedinstvo, ali se boje da budu latinizirani. Treba im dakle dati uvjerenje da će, ako istočna Crkva opet dođe u katoličko jedinstvo, ako ona prizna Svetoj Stolici moć koju je htio i ustanovio Naš Gospodin u osobi svetog Petra za čuvanje jedinstva, solidarnosti i zakonitog napredovanja cijelog kršćanstva, da će ona sačuvati ne samo svoj obred (što ne treba ni spominjati) nego također i cijelu

⁶⁹ Jean Rupp, nav. dj. str. 433.

⁷⁰ T. IV., p. 108; Tr. frančaise p. 178. U Jean Rupp, nav. dj., str. 430.

⁷¹ U Jean Rupp, nav. dj. str. 440.

⁷² U Jean Rupp, nav. dj. str. 439.

⁷³ *Pismo Strossmayeru*, u Jean Rupp, navedeno djelo, str. 438.

⁷⁴ *Pismo Strossmayeru*, u Jean Rupp, navedeno djelo, str. 439.

autonomiju organizacije i administracije koju je Istok posjedovao prije rastave Crkava.«⁷⁵

Međutim, Solovjev ističe što je potrebno da za sjedinjenje učini istočna Crkva sa svoje strane. »Trebamo samo da bez okolišanja priznamo ovu posebnu jedinstvenu istinu: tj. da smo mi, Istok, samo jedan dio opće Crkve, i to onaj dio, koji nema svog središta sam u sebi, i dosljedno, da je potrebno, da svoju posebnu i perifernu snagu privežemo uz veliko opće središte, koje je Providnost smjestila na Zapadu... Sva se naša zadaća sastoji u tom, da se priznamo, što u istinu jesmo — organski dio velikog kršćanskog tijela i da utvrdimo našu duhovnu solidarnost s našom braćom na Zapadu. Taj moralni čin, taj čin pravednosti i ljubavi bio bi sam po sebi za nas golemi napredak i neophodan uvjet svakog daljnjeg napretka.«⁷⁶

Osim obostranih koristi za pravoslavlje i katolicizam sjedinjenje ovih popspješilo bi također obnovu priključenja protestanstva Crkvi. »Uz to će doći ne samo vidljivo jedinstvo Crkava, istočne i zapadne, nego također i obnova pridruženja protestantizma Crkvi, jer naše slobodno i moralno pomirenje s katoličkim principom auktoriteta skinut će ovome njegov karakter prisile i eksteriornosti, koji mu je vlastit i bijaše izazvao protestantski pokret.«⁷⁷

Što se posebno protestanata tiče Solovjev je smatrao da je protestantizam prije svega mentalitet, duh. Vjerovao je da se taj duh, tj. sve vrijednosti protestantizma, može i mora integrirati u eklezijalnu snitezu, u Crkvu Duha Svetoga, tj. ekumensku — u Crkvu budućnosti. Dakle: povezati vrijednosti triju konfesija, da bi se obogatila njihova religiozna i ljudska baština.⁷⁸ To će biti organska sinteza triju konfesija ali spiritualizirana, koja je iznad njihova zbroja. »Kad mi, pravoslavci i katolici, stalno živimo u jedinstvu Tijela Kristova, priznajmo ovo mistično jedinstvo i trudimo se da ga ostvarimo putem moralne veze zajedništva i ljubavi, protestantski princip slobode naći će tada, također i on, svoju istinsku primjenu te će imati visoko mjesto u krajnjoj progresivnoj evoluciji Crkve, jer to je slobodna teokracija.«⁷⁹

Kako pak doći do sjedinjenja? Koju metodu upotrijebiti? To je obraćenje, molitva, ljubav, svetost, stvaranje tzv. kršćanske ekumenske kulture. Kako je nekada udaljavanje od kršćanskog života bilo uzrokom raskolu, tako je za sjedinjenje potrebno da on ponovno procvate. Zato je Solovjev, da bi pripremio na crkveno sjedinjenje, zaklinjao vjernike da utvrde i povećaju svoje nutarnje jedinstvo s Kristom te da poštuju život Duha Svetoga u duši svog bližnjega.⁸⁰ A često je govorio i o sabla-

⁷⁵ *Pismo Strossmayeru*, u Jean Rupp, navedeno djelo, str. 438—439. Katolička Crkva to već čini kod tzv. grkokatolika (Kodeks prava istočnih sjedinjenih Crkava).

⁷⁶ Vladimir Solovjev, nav. dj. str. 53, 54.

⁷⁷ T. III., pp. 112—3; Tr. française, pp. 182—3. Kod Jean Rupp, nav. dj. st. 432.

⁷⁸ Prema Jean Rupp, nav. dj. str. 493.

⁷⁹ Jean Rupp, nav. dj. str. 433.

⁸⁰ Michel D'Herbigny, nav. dj. str. 130.

zni raskola. Dakle, za sjedinjenje je »potreban čin moralnog preporođenja.«⁸¹ »Međusobno opravdanje mora zamijeniti međusobnu osudu... Transformirati svoju partikularnu istinu u univerzalnu istinu; to je precizno princip univerzalne kršćanske politike. Čuvajući potpuno istinu svoje Crkve ali priznavajući isto tako istinitost principa tuđe, tako mi također oslobađamo našu istinu od svega onoga što je tu pomiješano, od ambicije, vlastite ideje i od egoizma. Tako mi dolazimo do onog religioznog i moralnog mentaliteta bez kojega je nezamislivo pravo jedinstvo Crkava... Prema mom vlastitom uvjerenju, za jedinstvo Crkava, ja bih rekao da najprije moramo nanovo ispitati sva kontroverzna pitanja, barem glavna, ne s ciljem polemičkim i okrivljavanja kako se činilo dosada, nego s iskrenom željom da se potpuno shvati protivna strana, da se na svoj način posvjedoči sva naša istina i da se pristane na tuđa mišljenja u svoj mjeri gdje to treba. Ova želja, ovaj mentalitet, ovo raspoloženje smirivanja, ja to ponavljam, jest jedina potrebna stvar, sve ostalo doći će k tome.«⁸² Ne vidimo li u svemu tome duhovni ekumenizam, dijalog... II. vatikanskoga (UR 4, 7, 8)?

ULOGA RUSIJE U SJEDINJENJU CRKVE

Posebno mjesto, točnije ulogu, u sjedinjenju Crkve, po Solovjevu, ima i imat će Rusija odnosno Ruska pravoslavna crkva. Pod utjecajem panslavizma i slavofilstva, kojega se u ovoj stvari nije odrekao do konca života, Solovjev je isticao veliku, dapače svjetsku spasiteljsku ulogu svoje domovine u obnovi svijeta putem pročišćenog i življenog kršćanstva. Rusija ima univerzalnu kršćansku misiju da proizvede sjedinjenje Crkava, a ruska država mora se založiti da na zemlji utjelovi slobodnu teokraciju. Ekumenizma nema bez Rusije u prvom planu. Dakle, Solovjevov nacionalizam bio je kršćanski i obnoviteljski. Svjetsku ulogu Rusije, sjedinjene s Katoličkom crkvom, izrazio je Solovjev osobito u predavanju o *Ruskoj ideji*. Tu je između ostalog rekao: »Ideja jednog naroda nije ono što on misli o sebi u vremenu, nego što Bog o njemu misli u vječnosti.«⁸³ »Bog nije stvorio Rusiju, veliku i moćnu, za jednostavne i lake zadaće. Ako je teško, kao što jest, sjedinjenje Crkava, to ne priječi da bude naš poziv (narodni) životni i svjetski pred poviješću... Vjerujemo u nacionalno-ekumenski poziv Rusije... Ujedinjenje Crkava potpuno odgovara našem narodnom pozivu. Ono u isto vrijeme daje objekt našem djelovanju. Nije mi nikada bio predstavljen drugi cilj.«⁸⁴ »Da bi ispunila svoju zadaću, Rusija mora srcem i dušom ući u zajednički život kršćanskog svijeta i upotrijebiti sve svoje nacionalne snage da realizira, u skladu s drugim narodima, ovo savršeno i univerzalno jedinstvo ljudskog roda, čiji nam je nepromjenljivi temelj dao u Kristovoj Crkvi.«⁸⁵ U *Rusija i opća Crkva* svoju će misao ovako pojasniti i argumentirati: »Duboko religiozni i monarhički značaj ruskog naroda, neke proročke činje-

⁸¹ Vladimir Solovjev, nav. dj. str. 70.

⁸² T. IV. p. 111. Tr. française p. 181. Kod Jean Rupp, nav. djelo, str. 431.

⁸³ *Ruska ideja*, Vladimir Sergeevič Solov'ev, *Il problema dell'ecumenismo*, str. 158.

⁸⁴ T. IV., p. 266. Kod Mgr Jean Rupp, nav. dj. str. 421.

⁸⁵ Éd. S. M., T. III., pp. 52, 54. Kod Jean Rupp, nav. dj. str. 451.

nice u njegovoj prošlosti, silna i kompaktna gromada njegova carstva, velika latentna snaga njegova narodnog duha u protivnosti sa siromaštvom i prazninom njegova zbiljskog života — sve to, kako se čini, pokazuje da povijesno određenje Rusije stoji u tome da poda općoj Crkvi moć spasiti i preporoditi Europu i svijet.« To će pak izvesti ruski narod na čelu ostalih slavenskih naroda. Solovjev će to svečano izjaviti na koncu svoje vjeroispovijesti kad apostrofira Petra: »Besmrtni duše blaženog apostola, nevidljivi pomagaču Gospodinov u upravi njegove vidljive Crkve, ti znaš, da je njoj potrebno zemaljsko tijelo, da se očituje. Dva si joj puta dao socijalno tijelo: najprije u svijetu grčko-rimskom, a onda u svijetu romansko-germanskom — ti si joj podložio carstvo Konstantina i Karla Velikog. Poslije tih dvaju utjelovljenja, ona čeka svoje treće i zadnje utjelovljenje. Čitav jedan svijet pun snaže i želje, ali bez jasne svijesti o svojem određenju, kuca na vrata opće povijesti... Vaša riječ, o narodi riječi, jest slobodna i opća teokracija, prava solidarnost svih naroda i svih staleža, kršćanstvo izvršavano u javnom životu i kristijanizirana politika; to je sloboda za sve ugnjetavane, zaštita za sve slabe — to je socijalna pravednost i dobar mir kršćanski. Otvori im dakle, ključaru Kristov i neka vrata historije budu za njih i za sav svijet vrata Kravljevstva Božjega.«⁸⁶ U ovoj ulozi Rusije Solovjev neće zaboraviti ni ruskoga cara. Strossmayeru piše: »Odličniji položaj koji je u istočnoj Crkvi uvijek pripadao (a koji sada u Rusiji pripada) moći pravoslavnog Cara mora ostati netaknut.«⁸⁷ No Solovljevo predviđanje, da će ruski caristički režim i uopće država biti faktor koji će općoj Crkvi dati političku silu neophodnu za spas i obnovu Europe i cijeloga svijeta — bilo je potpuno pogrešno.

Solovjev smatra da se Rusija nije formalno ni rastavila već je bila tako reći nesvjesno zavedena u raskol. On 1988. piše: »Rusija nije formalno i redotivim putem rastavljena od Katoličke crkve; ona se u tom pogledu nalazi u neodlučnom i neobičnom stanju, koje je izvanredno prikladno za združenje.«⁸⁸ Rusija naime nije povukla florentinsku uniju. U pismu Strossmayeru Solovjev stavlja jednu važnu povijesnu opasku: »Izidor, metropolit cijele Rusije, prihvatio je, kako se zna, na Florentinskom saboru uniju s Rimom. Stigavši u Moskvu (gdje se već nalazilo stvarno središte države i ruske Crkve) proglasio je akt unije u katedrali Uznesenja Svete Djevice. Boljari i narod, kaže jedan kroničar, slušali su u šutnji. Samo se veliki knez Bazilije digne i, izjavljujući da on ne bi nikada prihvatio uniju, zaprijeti metropolitu svrgnućem i zatvorom. Izidor iseli u Italiju, gdje je umro kao kardinal rimske Crkve. Nekoliko godina poslije, nećaci se velikog kneza digoše protiv njega, zarobe ga i probodoše mu oči.«⁸⁹ Rusija trpi zbog grijeha raskola. »Naša Rusija je trpjela i još trpi od ovoga golemog grijeha kojega ona nije svjesna.«⁹⁰ Ali »Rusija, koja sama nije skrivila raskol, pozvana je da ga prva ukloni i stvori opću slobodnu teokraciju i ideal kršćanske države.«⁹¹

⁸⁶ Vladimir Solovjev, nav. dj. str. 42, 47—48.

⁸⁷ Jean Rupp, nav. dj. 439.

⁸⁸ Michel D'Herbigny, nav. dj. str. 15—16.

⁸⁹ U Jean Rupp, nav. dj. str. 437.

⁹⁰ Članak o Križaniću, u Jean Rupp, navedeno djelo, str. 447.

⁹¹ Dr. F. Grivec, navedeni članak, str. 442.

Rusi imaju pravu vjeru, apostolsko nasljedstvo, sakramente. Pravovjernost se sačuvala u narodu i u kultu, dok kod klera uglavnom nije. »Naša religija, takva kakva se pokazuje u vjeri naroda i u božanskom kultu, jest savršeno ortodokсна. Ruska Crkva, u koliko čuva istinu vjere, neprekidnost apostolskog nasljedstva i vitalnost sakramenata, u toliko participira na biti u jedinstvu univerzalne Crkve, osnovane od Krista... Ako to jedinstvo kod nas ne opstoji nego u latentnom stanju... to je zato što... službena institucija koja je predstavljena po našoj crkvenoj upravi i po našoj teološkoj školi nije živi dio univerzalne Crkve.«⁹² »Srčika je naroda primila i sačuvala bit pravoslavnog kršćanstva u svoj njegovoj čistoći i jednostavnosti, to jest vjeru i religiozni život... Ali kler (koji se ispočetka uzimao između Grka) i crkvena škola prihvatiše kobni slijed raznih Focija i Cerularija kao integralni dio prave religije.«⁹³

Jednako tako Rusi, njihova Crkva i teolozi, priznaju katolicima sakramente, milost i odsutnost hereze. »Dok Grci... — piše Solovjev Strossmayeru — drže apsurdni i svetogrdni običaj ponovno krštavati zapadne kršćane koji hoće ući u njihovu zajednicu (ne praveći nikakve razlike između katolika i protestanata), u Rusiji, naprotiv, ne samo da je krštenje svih zapadnih kršćana priznato kao valjano, nego se još u nas, što se tiče Katoličke crkve, priznaje valjanost drugih sakramenta podjeljivanih od nje, a posebno sakramenat reda, zbog čega su katolički biskupi i svećenici primljeni kod nas u isti crkveni rang... Sve nas to ovlašćuje zaključiti da ruska Crkva priznaje ne samo efikasnost milosti u zapadnoj Crkvi, nego također odsutnost svake dogmatske pogreške ili svake hereze u katoličkom naučavanju.«⁹⁴

Solovjev također raspravlja što je potrebno Rusima za sjedinjenje. On drži da su to dvije stvari: javno zabaciti protukatoličke zahtjeve Svetog Sinoda i podvrgnuti se primatu i nepogrešivosti pape.⁹⁵ Osim toga Rusi se moraju odreći nacionalizma, šovinizma. »Da bi se sačuvala i manifestirao kršćanski karakter Rusije, treba da definitivno napustimo krivo božanstvo ovoga svijeta (nacionalizam).«⁹⁶ »Ali duh nacionalnog egoizma ne da se tako lako žrtvovati. On je kod nas našao sredstvo... on ne samo dopušta da je ruski narod kršćanski narod nego se s emfazom proklamira da je on kršćanski narod par excellence i da je Crkva pravi temelj našega nacionalnog života; ali to je samo zbog pretenzije da je Crkva samo kod nas... Na taj način Crkva... nerazoriva pečina jedinstva... postaje za Rusiju palladium uskog nacionalizma... i dapače pasivni instrument jedne egoistične i mrske politike.«⁹⁷ Ne može se nekažnjeno upisati na svoj barjak sloboda slavenskih i drugih naroda, oduzimajući nacionalnu slobodu Poljacima, vjersku slobodu Rutenima i ljudska prava Židovima.«⁹⁸ Solovjev je pri tome vidio pomoć u posredničkoj ulozi susjednih katoličkih Poljaka. »U istinu je veličina poljskog naroda

⁹² Jean Rupp, nav. dj. str. 451.

⁹³ Vladimir Solovjev, nav. dj. str. 62.

⁹⁴ U Jean Rupp, nav. dj. str. 437—438.

⁹⁵ U Michel D'Herbigny, nav. dj. str. 16.

⁹⁶ T. IV., pp. 270... U Rupp, nav. dj. str. 451.

⁹⁷ Éd. S. M., T. III., pp. 52—54. Kod Jean Rupp, naved. djelo, str. 451.

⁹⁸ U Jean Rupp, nav. dj. str. 452.

u tome, što je duša slavenstva, što zastupa prema istoku veliko duhovno načelo zapadnoga svijeta.«⁹⁹ Dakle, neophodno je potrebno rusko-poljsko prijateljstvo koje Solovjev naziva »ekumenski fenomen«.

Koje će pak obostrane prednosti izići od sjedinjenja Rusije s katoličanstvom, govori Solovjev u zaključku *Pisma Strossmayeru*: »U ostalom, sjedinjenje Crkava bit će obilato korisno za obje strane. Rim bi dobio narod pobožan i oduševljen za religioznu ideju, dobio bi vjernog i moćnog branitelja. Rusija koja voljom Božjom u svojim rukama ima sudbinu Istoka, ne bi se samo riješila nesvojevoljnog grijeha shizme, nego bi još i eo ipso postala slobodna da izvrši svoju veliku univerzalnu misiju da sabere oko sebe sve slavenske narode i da utemelji novu civilizaciju stvarno kršćansku, tj. sjedinjujući karaktere istine i religiozne slobode u vrhovni princip Ljubavi, uključujući sve u jedinstvo i dijeleći svima puninu jedinog dobra.«¹⁰⁰

No Solovjev je katkada znao pasti i u pesimizam te bi stao dvojiti o velikom poslanju Rusije. Srvan bolešću, protivnostima i razočaranjem rekao je jednom zgodom prijatelju Dejbnru: »Nekad sam mislio da je moguća unija ruske države, a sad vidim da općinstvo nije za to pripravljeno. Čini mi se da se Rusija kao cjelokupni državno-narodni organizam neće nikada sjediniti s Rimom. To je ipak jedino, što bi je moglo spasiti. No nije li prekasno?...«¹⁰¹ Ipak u svom posljednjem djelu *Tri razgovora*, u *Legendi o Antikristu*, Solovjev proriče sjedinjenje Rusije, iako na koncu svijeta kad već Antikrist bude na zemlji.

Solovjev je žarko ljubio svoju domovinu Rusiju. Ona je bila njegova glavna preokupacija poslije Kraljevstva Božjega ili radije u njemu. Do posljednjeg časa nastojao je prikloniti rusko pravoslavlje i pobožnost k općoj Crkvi. Iz toga će se kršćanskog duha, smatrao je, jednom roditi jedinstvo. Želio je da sve dobre duše uopće, a pogotovo njegove Rusije, priznaju pravo djelo Isusa Krista — njegovu katoličku Crkvu sagrađenu na Petru. A Rusija je svom velikom sinu uzvraćala neshvaćanjem, protivljenjem, cenzurom, napadima, progonstvom. Tako su se, uz časne iznimke, odnosili prema Solovjevu predstavnici bilo carske vlasti, bilo pravoslavne Crkve. I on je dakle morao okusiti onu gorku Kristovu: »Nemo propheta acceptus est in patria sua« (Lk 4, 24).

SOLOVJEVLJEV PRAKTIČNI EKUMENIZAM

Solovjev nije na sjedinjenju radio samo svojim knjigama nego i drugim spisima kao člancima, dopisima, referatima, pismima.¹⁰² Predavanjima, bilo na sveučilištu bilo u raznim kružocima,¹⁰³ ili pak običnim razgovo-

⁹⁹ U Michel D'Herbigny, navedeno djelo, str. 136.

¹⁰⁰ Jean Rupp nav. dj. str. 439.

¹⁰¹ Dr. F. Grivec, nav. članak, str. 453.

¹⁰² Najpoznatije je toliko puta spomenuto pismo-memorandum Strossmayeru, Zagreb 9/21. rujna 1886, koje sadrži »neke opaske što se tiču povoljnih okolnosti za sretno rješenje velikog problema«. U stvari to je nacrt sjedinjenja Istok—Zapad.

¹⁰³ Glasovito je predavanje *Ruska ideja* održano u salonu kneginje Sayn Wittgenstein u Parizu 24. V. 1888. pred biranim slušateljstvom.

rima s mnoštvom svojih prijatelja, obožavatelja i isljednika.¹⁰⁴ S idejnim se protivnicima borio, polemizirao, bilo perom bilo riječju. No najviše je djelovao svojim životom, svojom osobom. Dakle, Solovjev je radio na sjedinjenju i teoretski i praktično.

Da li je on sam osobno proveo sjedinjenje, da li se on sjedinio? To ostaje i dalje nejasno. Točnije jest, ali na njegov način. Naime, Solovjev je prihvatio sve »nove« katoličke dogme. To je javno ispovijedao, npr. u svojoj već spomenutoj vjeroispovijesti u *Rusija i opća Crkva* ili u bilješki *Pisma Strossmayeru*. Dapače se i formalno sjedinio s Katoličkom crkvom, odnosno osobno je primljen u nju. On je naime, kako je potajni ruski katolički svećenik Nikolaj Aleksejević Tolstoj objavio u francuskom dnevniku *Univers* od 9. IX. 1910, dne 18. II. 1896. pred mnogim svjedocima formalno primljen u Katoličku crkvu u katoličkoj kapeli u Moskvi. Molio je tada propisanu vjeroispovijest dodavši onu svoju.¹⁰⁵ Ipak njegovi zemljaci nisu nikada pouzdano znali da li su mu vrata rimske Crkve bila službeno otvorena. Solovjeva to ništa nije smetalo da se je pri koncu života izražavao u protestanskom duhu, ili što je na samrti providen od pravoslavnog svećenika (katoličkog stvarno nije ni bilo u blizini). Naime, u posljednjem desetljeću svojega života Solovjev se često izjavljivao kao »pravoslavac-katolik i protestant«. Njemu se činila evidentna snošljivost njihovih vjeroispovijesti kao i njihovih disciplinskih sustava, ako ne u pojedinostima, ono svakako u biti. Tu je poziciju definirao on sam. »On se proglašuje pravoslavcem i pravoslavcem koji dopušta 'nove dogme' definirane od koncila održanih na Zapadu. To je njegova temeljna pozicija koju neće nikada promijeniti... On nije nikada bio katolik u smislu gdje bi taj riječ isključivala njegovo pridruženje pravoslavlju, on neće nikada biti protestant ni čisti eshatologist.«¹⁰⁶ A protestant Ludolf Müller kaže da je Solovjev »katolik-pravoslavac po svojoj vjerskoj nauci (Glaubenslehre), protestant po svom konceptu Crkve a rimokatolik po svojem pristajanju na papinstvo čije dekrete treba slijediti s mjerom.«¹⁰⁷ »Da je Solovjev uza sve deklaracije ostao pravoslavac romanofil, ne može se nijekati. Mi se ne trebamo uznemirivati videći ga kako slobodno govori u protestantskom duhu.«¹⁰⁸ Solovjevljevi trikonefessionalizam mističkoga je i proročkog reda. On je u svom zanosu već u sebi realizirao jedinstvo triju konfesija a da nije pao u vulgarni sinkretizam niti zanijekao svoju vlastitu Crkvu. »Religija sina Poliksene Romanove jest nutarnja i subjektivna... Ali, naš autor je izbjegao raskid između svoje osobne religije i religijske Zajednice. On se je izdigao iznad podjela, sve do Duha Božjega..., ali nije potpuno odijelio Crkvu vidljivu i nevidljivu.«¹⁰⁹ »On je prototip katolika-protestanta (ili, rigoroznije, pravoslavca-protestanta), kakvog neki žele da se pojavi

¹⁰⁴ Da spomenemo samo neke: Tolstoj, Dostojevski, Leroy-Beaulieu, Trubeckoj, Volkonska, Rački, Strossmayer, Pierling, Sayn Wittgenstein, itd.

¹⁰⁵ Dr. F. Grivec, navedeni članak, str. 453. Michel D'Herbigny, nav. dj. str. 213.

¹⁰⁶ Jean Rupp, nav. dj. str. 437.

¹⁰⁷ U Jean Rupp, nav. dj. str. 493.

¹⁰⁸ Jean Rupp, nav. dj. str. 492.

¹⁰⁹ Ludolf Müller u Jean Rupp, navedeno djelo, str. 494.

u krilu kršćanstva.«¹¹⁰ Ovakav stav i vladanje upravo odgovaraju Solovjelijevoj koncepciji Crkve koja je u biti jedna, nepodijeljena (barem što se tiče pravoslavlja i katolicizma) i natkonfesionalna te njegovu kasnijem shvaćanju protestantizma.

Iz istog razloga Solovjev se protivio i pojedinačnim prijelazima »obraćenjima«. To je pokazao npr. time što je dugo uspijevaao zadržati prijelaz kneginje Jelisavete Volkanske.¹¹¹ »Ja držim da 'obraćenje' ili 'spoljašnje sjedinjenje' nije potrebno, dapače da bi škodilo; ja sam ih već više zapriječio; jer se vjera naše Crkve mora priznati kao ispravna.«¹¹²

Uz kakvu je cijenu Solovjev u sebi postigao misterij jedinstva? — Svojim zaista svetačkim životom! Njegov je život bio u stvari trajni put k savršenstvu, uspon k svetosti. A ogleđa se osobito u apsolutnom siromaštvu i dragovoljnoj čistoći. Njegov celibat nije imao nikakvog zavjeta, bio je potpuno slobodan. Pa svjesno, puno poštovanja pokoravanje Crkvi jednog laika. Zatim se u njega poglavito ističu stožerne kreposti razbojnosti, jakosti. Solovjev je bio svjestan svoje veličine, svoje genijalnosti. No nije se nadimao, oholio. Ostao je uvijek ponizni rab (sluga) Gospodnji. Patnje i muke daju osobiti pečat njegovu životu. Pokora, trpljenje, strogošć života, trud, napor, neprestani rad, bdjenja, postovi, odbijanje komfora, što ga je mogao imati, bili su sastavni dio njegova života. Pa osamljenost, neshvaćanje, neprekidni napadi, klevete, neuspjesi — a uvijek je ostao smiren, nasmijan, čak pun humora. Doživljavao je samo razočaranja, sumnjičenja, ismijavanja, protivnosti (npr. njegov mu duhovni vođa uskraćuje sakramente zbog simpatija prema Katoličkoj crkvi). Zatim trajni napadi protivnika, uvijek pod pashom vlade i cenzure. Morao je sakrivati svoje osjećaje. Inače, po naravi je bio nježan, osjetljiv, potreban sućuti i utjehe. Doista, pravi Aljoša Karamazov. Uza sve to bio je trajno svjestan volje Božje, spreman da izvrši svoju dužnost. Sve ga je to prerano iscrpilo i konačno srušilo još mlada u 47. godini života. I zadnje su mu riječi, kad je umirao kod prijatelja kneza Trubeckoga, bile: »Trudna rabota Gospodnja.«¹¹³

Solovjeljev ekumenizam u stvari je trijangularni reunionizam ili sublimerani trikonfesionalizam. Naime, on drži da treba prihvatiti vrijednosti svih triju kršćanskih konfesija, kako bi se obogatila njihova baština te postigla punina, a onda sve podići na viši stupanj. Katolicizam i pravoslavlje već su u biti jedno, a protestanti k njima teže. »Ovaj preteća — kaže Rupp — ostvario je nužno trijangularni karakter istinskog ekumenizma.«¹¹⁴ Teološki su problemi za to doduše veliki, ali nisu primarni. Glavno je uspostaviti ljubav. Rusija je zbog svog povijesnog poziva naj-

¹¹⁰ Jean Rupp, nav. dj. str. 494.

¹¹¹ Kneginja Jelisaveta Volkanska vrlo pobožna, kulturna i zaslužna. Rodila se 1838. u plemenitoj pravoslavnoj obitelji. Djetinjstvo i mladost provela je u Rimu. U Katoličku crkvu prešla 1887. Pisala je teološke knjige. Umrula 1897.

¹¹² *Novoje Vremja* od 28. XI. 1885. U Michel D'Herbigny, nav. djelo, str. 158.

¹¹³ Umirući recitirao je na hebrejskom psalme. Solovjev je bio poliglot. Da bi mogao na izvorniku čitati Sveto pismo, Oce i Dokumente, naučio je hebrejski, grčki i latinski. Osim toga govorio je francuski, njemački, engleski itd.

¹¹⁴ Jean Rupp, nav. dj. str. 490.

prikladnija da ostvari taj kršćanski ekumenizam, koji bi nadišao i bizantinsko i latinsko kršćanstvo. U tome će ona pomoći svojom državnom tvorbom — slobodnom teokracijom. Zbog toga je potrebno stvarati kršćansku ekumensku kulturu sposobnu da izmiri Istok i Zapad. Solovjevljevi pravi i potpuni ekumenizam jest dakle mističkog i proročkog reda.

Solovjev je prvenstveno filozof. Njegov rad bitno je eklezijalan. »Eklezijalna svijest Solovjeva tako je živa i puna dinamizma da iscrpljuje sav sadržaj njegove filozofije.«¹⁴⁵ Svoju filozofiju Solovjev podvrgava ekleziologiji a ovu ekumenizmu. »Ekumenizam Solovjeva izvire iz same biti Crkve.«¹⁴⁶ Glavna je crta Solovjeva ekumenizam. S njegovom životnom dobi rastao je i sazrijevao i njegov ekumenizam. U potpunom njegovu djelu jasno se opaža pomicanje njegove aktivnosti, premještanje težišta njegova životnog djelovanja. On je napredovao kao ekumenist ne samo u opsegu ovog djelovanja nego i u dubinu, dok nije dostigao svoj zenit. »U njegovo doba oni isti koji su najviše napredovali na putu unionizma nisu, obično, pošli tako daleko.«¹⁴⁷ Grivec će dati ovakvu ocjenu: »Otkako se kršćanski Istok odijelio od katoličkog Zapada nije se na Istoku rodio tako velik prorok crkvenog jedinstva kakav je bio Vladimir Sergejevič Solovjev... još nitko nije tako duboko shvatio problem Istoka i Zapada, još nitko nije tako bistroumno dokazao potrebu crkvenog jedinstva kao on.«¹⁴⁸ A ne zaboravimo da je Solovjev »ekumenist prije ekumenizma«. On je ekumenist prije negoli je ekumenizam dobio »građansko pravo«, prije negoli je službeno i od svih prihvaćen i uporno guran. On je ekumenist kad je ekumenizam bio »gorki kruh« odvažnih pojedinaca i osamljenih zanesenjaka, neshavćenih, ismijanih čak progonjenih, ali zato vidovitih i, usudujemo se reći, svetih. To je ekumenizam jednoga Portala, Lorda Halifaxa, Newmana, Beaudina, a ne današnji ekumenizam, kad on tako reći postaje »moda«.

Ekumenizam je dominantna preokupacija Solovjeva. Leit-motiv njegova života. Cijeli mu je život bio ispunjen radom za sjedinjenje Crkava. »Želja za sjedinjenjem živjela je u duši Solovjeva do konca njegovog života.«¹⁴⁹ »Evo moga gesla za uvijek: ceterum censeo insturandum esse Ecclesiae unitatem.«¹²⁰ — (treba obnoviti jedinstvo Crkve) piše on Kireevu. Svijest da je njegov rad na sjedinjenju izraz volje Božje silila ga je naprijed.

Za svog života nije bio dovoljno ni poznat ni priznat: veliki kršćanski mislilac, najveći ruski filozof, pjesnik bogočovještva i unitotaliteta, pobjednik pozitivizma, ruski Newman, apokaliptički teolog, prorok i svjedok crkvenog jedinstva, patnik i borac, asket i mistik, genij i svetac, preteča II. vatikanskog a nadasve vizionar suvremenog ekumenizma. Tek poslije smrti počinje njegov pobjedonosni hod u Rusiju, Europu i svijet.

¹⁴⁵ Vijačeslav Ivanov u Jean Rupp, navedeno djelo, str. IX.

¹⁴⁶ Vladimir Sergejevič Solov'ev, Il problema dell'ecumenismo, str. 16

¹⁴⁷ Jean Rupp, nav. dj. str. 490.

¹⁴⁸ Dr. F. Grivec, predgovor u Vladimir Solovjev, *Rusija i Opća Crkva*

¹⁴⁹ A. Koni, *Crtice i uspomene*, Kod Michel D'Herbigny, nav. djelo, str. 193.

¹²⁰ Michel D'Herbigny, nav. dj. str. 144.